

виборчих технологій, підкупі парламентаріїв. З огляду на хитку стабільність відносин України з більшістю індустріальних країн, можна припустити, що зазначені особливості сучасної ситуації в економіці й, зокрема, у фінансовій системі України оцінені західним діловим світом як серйозний привід для відновлення деякої довіри — і до влади, і до бізнесу. Яким може бути сценарій зовнішньоекономічної інтеграції на найближчу перспективу? У кращому випадку — під тиском зовнішнього середовища влада, навіть на шкоду внутріклановим інтересам, поступово перейде до більш ефективної і більш універсальної політики. У гіршому варіанті — глобалізація світової економіки обернеться для національної економіки і фінансів тліючою ізоляцією. Однак у довгостроковій перспективі стимулом для формування навколо України простору довіри повинна стати політика відкритості і фінансової прозорості.

В. Степанюк,
науковий співробітник

ЛІЗИНГ В УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досліджена практика проведення лізингових відносин між суб'єктами господарювання в умовах інтеграції України до світової економічної системи з її тенденціями до глобалізації. Виявлені проблеми, які виникають на макроекономічному рівні при застосуванні лізингових схем купівлі товарів або інвестиційної діяльності за такими схемами та причини, які викликають ці проблеми. Досліджені та визначені обсяги українського ринку лізингових послуг, які за розрахунками потенційного попиту на лізингові послуги в Україні оцінюються фахівцями Світового банку від 12 до 50 млрд доларів США. Ці розрахунки враховують нинішній знос основних засобів і потреб в їхній заміні в різних галузях економіки.

Визначено, що в умовах інтеграції України до світової економічної системи з її тенденціями до глобалізації та розподілу праці, економіка України стає все більш відкритою для руху товарів та капіталів. У таких умовах особливого значення набувають проблеми знаходження таких економічних рішень, які дозволять країні уникнути деяких негативних наслідків цього процесу. В цій роботі досліджуються лізингові відносини на

Україні та за її межами з метою виявлення проблемних моментів для української економіки та вироблення рекомендацій по їх уникненню.

Охарактеризовано, що особливе значення лізингові операції мають у таких галузях, як сільське господарство (де амортизовано до 90% основних засобів) і транспорт (амортизовано 60% основних засобів). Розвиток ринку лізингових операцій може зіграти вирішальну роль у модернізації устаткування підприємств, розвитку малого й середнього бізнесу в Україні, особливо з огляду на той факт, що більшість малих підприємств не може скористатися кредитами у зв'язку з відсутністю в потрібному обсязі заставного майна. Закордонні експерти оцінюють щорічний обсяг лізингових послуг в Україні в 300 млн доларів США. Аналіз нинішнього стану лізингового ринку показує, що в більшості випадків предметом лізингу є транспортні засоби, сільгосптехніка, офісне й банківське устаткування, устаткування для харчової промисловості, що досить швидко окупається. Ринок лізингових послуг в Україні має сьогодні явне збочення у бік їх імпорту, так більше 80% лізингових операцій відбуваються по договорах міжнародного лізингу. Основними причинами цього є більш прийнятні умови нерезидентів України за такими показниками, як термін лізингу і розмір передплати, а також той факт, що в більшості випадків закордонні компанії є класичними фінансовими посередниками й, на відміну від українських, не заробляють на самому предметі лізингу. Така ситуація призводить до утворення довгострокової тенденції відтоку капіталу з України, що призводить до зменшення доходів бюджету (адже лізинговий платіж зменшує оподатковуваний прибуток) та залежності українських підприємств від закордонних фінансових структур. Іншою проблемою лізингових операцій є так званий "псевдолізинг", під який іноземні підприємства вдало, без порушення чинного законодавства, маскують свої інвестиції або реінвестиції у свої ж українські підприємства, що також мінімізує їх платежі до бюджету. Для вироблення науково обґрунтованих рекомендацій по мінімізації негативних явищ, пов'язаних із лізинговою діяльністю в Україні, спробуємо проаналізувати причини, які призвели до таких перекосів у лізинговій діяльності, та досвід провідних країн світу в наданні лізингових послуг.

Визначено, що швидке і широке поширення лізингу в діловій практиці обумовлено, з однієї сторони, вигодами і перевагами

його застосування учасниками господарського обороту, а з іншого боку — заохоченням його розвитку державою, що розглядає лізинг як ефективний засіб стимулювання науково-технічного прогресу і розвитку національної економіки.

Для фінансових і промислових лізингових фірм — це економічно вигідна форма здачі машинно-технічного устаткування в найм. Лізинг забезпечує високий рівень прибутків через високу оплату експлуатації техніки користувачем. Через установлені розрахункові підвищені норми амортизації об'єктів, що здаються в лізинг, вкладений лізинговими фірмами капітал на їхнє придбання повертається до інвестора в перші ж роки дії договору. З іншої сторони державою вводяться податкові знижки на прибуток, одержуваний лізинговими фірмами: з оподаткування вилучається частина, що приходиться на амортизаційні відрахування.

Для користувачів техніки лізинг є інструментом оперативної заміни виробничих фондів через придбання для експлуатації складних і дорогих машин без великих одноразових витрат. Особливу значимість це має для дрібних і середніх фірм. Крім того, за допомогою лізингу попереджується моральне старіння експлуатаційної техніки. Усе це стає важливим фактором успішної конкурентної діяльності фірм на ринку.

Для держави фінансове заохочення лізингу є засобом стимулювання продажу нової техніки, що спонукає лізингові фірми до збільшення капіталовкладень у ці операції, а фірми-користувача — до постійного відновлення виробничих фондів. Усе це робить лізинг інструментом інтенсивного розвитку національних економік і підвищення її конкурентоздатності на світовому ринку.

Охарактеризовано лізинг як ефективний механізм подолання промислового спаду й активізації інвестиційного процесу в економіці. Це може дуже сильно вплинути на розвиток малого й середнього підприємництва в країні, а особливо, на розвиток фермерства, тому що воно не може зразу купити все необхідне сучасне устаткування через свою низьку купівельну спроможність. Лізинг може надати величезну допомогу надалі розвитку приватного бізнесу, а також підвищити ефективність підприємницької діяльності в сфері виробництва.

Констатується, що в Україні на цей час українські лізингові компанії надають у лізинг товари за умови 25—35% передплати під 22—28% річних на 1—3 роки, аналіз договорів міжнародного

лізингу, які укладаються українськими резидентами, показує, що усереднені умови іноземних компаній з надання лізингових послуг характеризуються такими параметрами, як передоплата до 10%, відсоток по лізингу — 15—20%, термін лізингової угоди 3—7 років при вартості обладнання близької до вартості його виробника.

Як правило, за договорами міжнародного лізингу, устаткування українським підприємствам надається або безпосередньо виробниками обладнання та машин, або фінансовими структурами у вигляді лізингових підприємств та банківських установ, які користуються у себе в країнах усіма вищезгаданими пільгами з лізингової діяльності.

З вищеописаних даних видно, що українські компанії, які надають послуги з лізингу, є абсолютно не конкурентоздатними, порівняно із закордонними. Такий стан речей обумовлений тим, що українські лізингодавці, фактично не маючи ніякої основи для проведення таких операцій (ні фінансової, ні виробничої, ні юридичної), просто є комерційними продавцями-посередниками обладнання в кредит із страхуванням усіх можливих своїх ризиків як фінансових, так і форс-мажорних, заробляючи свій прибуток перш за все на торговій надбавці на предмет лізингу. Очевидно, що високі лізингові відсотки, які вимагають українські лізингові компанії, обумовлені високими кредитними відсотками українських банків та високими їх вимогами щодо гарантій з повернення кредитних коштів.

Досліджуючи економічну природу лізингу, міжнародну практику лізингових договорів та міжнародних договорів лізингу, які підлягали аналізу згідно з Постановою НБУ №58 від 12 лютого 2003 р., можна визначити формулу, за якою утворюється величина лізингових платежів у залежності від виду лізингу. Формалізація формування платежів за лізинговими угодами дуже важлива з огляду на те, що, враховуючи міжнародний досвід, можна зробити висновок, що розвиток цього виду діяльності перш за все пов'язаний із виділенням його з іншої комерційної та фінансової сфери економіки з метою врахування її особливостей при обліку та оподаткуванню.

Визначені напрямки, що перешкоджають розвиткові ринку реальних лізингових послуг в Україні:

— лізингова діяльність сьогодні в Україні регулюється Законами "Про лізинг", "Про оренду державного та комунального майна", нормами про оподаткування лізингової діяльності в

законах України "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про податок на додану вартість", інструктивними листами ДПА України. Усі ці закони мають дуже багато недоліків, що гальмують розвиток лізингових операцій в Україні. Деякі помилки у визначенні лізингових операцій може виправити Закон України "Про лізинг" у новій редакції, що вже підготовлений до прийняття в третім читанні Верховною Радою України;

— прийняття цього закону дещо поліпшить ситуацію в юридичному аспекті з розумінням суб'єктами господарювання лізингових операцій, але буде явно недостатньо для стимулювання їхнього розвитку. На мою думку, у цьому проекті є деякі неточності, так, наприклад, при визначенні тих об'єктів, що не можуть бути предметом лізингу, дуже правильно відзначено, що об'єктом лізингу не можуть бути цілісні майнові комплекси і їхні підрозділи, але в той же час не зрозуміло, до якої форми власності це відноситься, тільки до державного або до усіх учасників ринку. Як мені здається, потрібно законодавчо заборонити міжнародний лізинг (особливо оперативний) цілісних майнових комплексів, тому що подібний лізинг призводить до зменшення оподатковуваної бази таких підприємств, дає можливість легального вивозу капіталу без сплати податків і, фактично, є схованою від оподаткування інвестицією. У проекті також не передбачено, що при фінансовому лізингу лізингоотримувач повинен мати право для викупу предмету лізингу за залишковою вартістю, що є досить важливим чинником для розрахунку платежів. Основним гальмом лізингових операцій є діюче оподаткування, що призводить до того, що об'єктом оподаткування в лізингодавця є не тільки його валовий прибуток (маржа), але, фактично, власний оборотний капітал, що змушує лізингодавця значно завищувати вартість предмету лізингу в Україні і робить його послуги не конкурентоздатними в порівнянні з пропозицією таких послуг іноземними компаніями. У цьому зв'язку розумним було б внести в закони про ПДВ і прибуток положення про те, що при фінансовому лізингу базою оподаткування є тільки сума лізингових платежів, при цьому вартість основних фондів, які відображаються у балансі, повинна збільшуватися тільки на суму виплачених платежів, що у свою чергу компенсує зменшення зобов'язань підприємства по ПДВ збільшенням його оподаткованого прибутку;

— з іншої сторони, сильним гальмом розвитку лізингу є дуже складна процедура кредитування, яка існує в Україні,

не виправдовує високих вимог банків до гарантій повернення коштів кредиторами, низькі розміри власних коштів, що не дозволяє банкам проводити кредитування на прийнятний для лізингоотримувача термін. Теоретично для банків проведення лізингових операцій повинне бути більш вигідне, ніж просте кредитування, тому що в цьому випадку банк, крім відсотка по кредиту, може одержувати й винагороду як лізингодавець, але перераховані вище причини і відсутність фахівців з лізингових операцій у штаті зводять до нуля інтерес банків до такої діяльності;

— у цьому зв'язку варто дозволити банкам не вважати кредитування з лізингових операцій без покриття цих сум заставою операціями з підвищеним ризиком з огляду на те, що право власності на майно, яке є предметом лізингу, остається за лізингодавцем. У цьому випадку банк нічим не ризикує, тому що предмет лізингу не переходить до лізингоотримувача, при відсутності чергового лізингового платежу завжди можна вилучити і передати іншому користувачеві або продати. Ризики загибелі даного майна застраховані відповідно до закону, ризики банку зведені до мінімуму первісним внеском і поточними платежами. Було б доцільно директивним порядком створити в банках відділи з лізингових операцій, які б займалися фінансуванням лізингових контрактів. Фахівці, які займаються класичним кредитуванням, принципово не підходять для цієї роботи з тієї причини, що ці операції потрібно контролювати на стадії використання предмета лізингу в господарській діяльності лізингоотримувача з використанням фахівців у тому чи іншому секторі економіки.

Україні необхідно враховувати міжнародний досвід, досвід розвинутих країн Заходу та Росії, щоб не допустити їхніх помилок і зробити так, щоб таке явище, як фіктивний лізинг у Україні, не мало місця. Звичайно, це важка мета — узяти від лізингу "усе гарне", при цьому залишивши негативні моменти лізингу "за бортом". Але ціль окупить себе з огляду на потяг українських підприємців до пошуку лазівок обходження податкових законів.